

РЕЧ ГЛАВНОГ УРЕДНИКА

Проф. др Оливера Антића

О околностима објављивања текста проф. др Јасминке Хасанбеговић „О препрекама владавини права у Срба” у Годишњаку Правног факултета, запажања у вези с његовом садржином, као и општа запажања о препрекама владавини права невезана за реферат проф. Хасанбеговић

*

* *

Чињенице

Текст проф. др Јасминке Хасанбеговић (даље: Текст) био је намењен Међународном научном скупу „Владавина права и правна држава у региону“, који је одржан 23. октобра 2013. године, на Правном факултету Универзитета у Источном Сарајеву, на Палама. Дана 14. јула 2014. године, публикован је Зборник радова „Владавина права и правна држава у региону“, у коме објављено 57 реферата који су изложени на наведеном скупу 23. октобра 2013. године. Текст проф. Хасанбеговић није био објављен и то због следећег:

Дана 22. јула 2013. године, од стране организатора наведеног научног скупа, послат је позив свим заинтересованим референтима са напоменом да уз пријаву доставе апстракт са кључним речима најкасније до 15. септембра 2013. године, а да радови морају бити достављени **најкасније** до 15. децембра 2013. године. Научни скуп, на коме је учествовала и проф. Хасанбеговић је одржан како је то било и предвиђено, с тим да је **поново саопштено** да ће **крајњи рок** за предају рукописа ради објављивања у Зборнику бити 15. децембар 2013. године. Зборник радова „Владавина права и правна држава у региону“ објављен је 14. јула 2014. године, без Текста проф. Хасанбеговић.

Дана 23. јула 2014. године, од стране истог организатора упућен је позив за нови научни скуп под називом „Однос права у региону и права ЕУ“, који ће, како је речено, бити одржан 25. октобра 2014. го-

дине. Дана 23. јула 2014. године, дакле пуних седам месеци после крајњег рока, проф. Хасанбеговић обавештава да је завршила рад са прошлогодишњег скупа и да га је у међувремену слала на интерне рецензије и поставља питање до када треба да га достави. Дана 6. августа 2014. године, продекан Марковић, одговара да је Зборник одштапан и објављен 14. јула 2014. године и предлаже да се рад објави у Годишњаку Правног факултета у Источном Сарајеву (не питајући главног уредника, пошто му је било познато да ниједан рад који испуњава елементарне научно-стручне критеријуме никада није био одбијен).

Дана 6. августа 2014. године, проф. Хасанбеговић је доставила свој одговор продекану Марковићу, који почиње речима „Веома сам изненађена вашим одговором“, а завршава се речима „Тај рад је, као што знате, и писан и намењен за Зборник Вашег Факултета те немам никаквог разлога да одбијем да се објави у Годишњаку Вашег факултета, кад већ није у Зборнику, под условом да се уз наслов стави звездица и у фусноти да обавештење да је рад написан за Зборник, али да у њега није ушао без икаквог ауторкиног пропуста. Молим Вас да ме обавестите да ли на тај начин можемо да довршимо ову сарадњу”.

Продекан Марковић 6. августа 2014. године одговара проф. Хасанбеговић да су сви аутори у позивном писму били обавештени да радове могу да доставе до 15. децембра 2013, као и да је на самом скупу то поновљено и веома учтиво јој саопштава да је дошло до „неспоразума” и уверава је да није било „немара”, „а поготно не зле намере”, чак наводи: „Ви сте били моја професорица, а и на скупу сте имали запажену улогу, тако да сигурно тако нешто не бих себи допустио”. На крају је поново пита да ли би прихватила да се рад објави у Годишњаку Правног факултета, са одговарајућом напоменом.

Проф. Хасанбеговић 7. августа 2014. одговара на мејл продекана Марковића од претходног дана и, поред осталог, наводи да је још на Палама образложила зашто до 15. децембра 2013. „никако не може завршити свој рад, премда је и тада био у поодмаклој фази”, и додаје: „Дешава нам се свима да заборавимо и не мислим да је било Ваше зле намере. Прихватим да у напомени стоји да је рад припремљен и представљен на научном скупу ‘Владавина права и правна држава у региону’ који је на Правном факултету одржан у октобру 2013. године, али сматрам да је неопходно да стоји да то што није увршћен у Зборник с тог научног скупа није ни због каквог пропуста аутора.”

Коначно, проф. Хасанбеговић ме је једном приликом (не сећам се тачно када), позвала телефоном и замолила да њен Текст буде објављен у Годишњаку и том приликом сам је обавестио да ће рад, наравно,

бити публикован. Наиме, макар у науци, не сме бити спорно да се мора „чути и друга страна”, јер и мишљење које може бити дијаметрално супротно вашем само је добар повод за аргументовану расправу, а то, без икакве сумње, само може да унапреди науку. Међутим, оно што је мене изненадило, па и разочарало, јесте ауторкино инсистирање у писменој преписци са продеканом Марковићем да се објави неистинит податак да то што њен Текст „није увршћен у Зборник с тог научног скупа није ни због каквог пропуста аутора”! Постављати услов, који је очигледно неистинит, да би се објавио Текст јесте нешто неморално и неприхватљиво, а намеће и питање разлога због чега се толико инсистира на неистини. Ауторка не каже – мислим да уопште није било зле намере, био је неспоразум и сл., већ пише продекану Марковићу „не мислим да је било Ваше зле намере”! *Ergo*, остаје у етру да је, пошто рад није објављен „ни због каквог пропуста аутора”, нечије зле намере ипак било! Правници, и не само правници, знају да се немогући, забрањени и неморални услови узимају као да нису ни постављени, па ћемо тако поступити и у овом случају. Уосталом, о томе сам давних година учио ауторку, а она је касније томе подучавала и своје студенте. Разуме се да могу да претпоставим да ауторка није имала, нити има некакву злу намеру, али, и поред тога, отвара се још једно питање које у најмањем није незанимљиво: како ауторки није пало на памет да таква врста ексцепционалистичке свести, у смислу правила која важе за све не важе за мене, такође представља једну од препрека владавини права? Можда је таква свест у конкретном случају последица макар подсвесног утицаја чињенице да је ауторка, колико је мени познато, једина у историји Правног факултета у Београду, на место асистента дошла „*ex jure hereditatis*”, наследивши своју мајку чак на истом предмету, иако се као препрека доласка на Факултет истицала и чињеница тазбинског сродства. Констатујући и ову чињеницу ни на који начин не оспоравам стручне, личне и моралне квалитете ауторке.

Запажања у вези са Текстом

Текст проф. др Јасминке Хасанбеговић „О препрекама владавини права у Срба” оптерећен је идеолошком острашћеношћу која битно ограничава сазнајне домете, иначе несумњиво стручне компетентности ауторке, и озбиљно доводи у питање методолошку ваљаност рада. Управо зато, рад је неконзистентан и отуда не поседује потребну научну уравнотеженост. Непропорционално екстензиван уводни део рада није примерен оригиналном научном истраживању, већ би пре одговарао уџбеничком дискурсу са почетног нивоа студија права. Тенденциозна намера да се, упркос потврђеним и неоспорним

чињеницама, оспори државотворност српског народа, наводи ауторку на замку изразите неисторичности и истовремено на теоријски ирелевантно, а епистемолошки апсурдно поређење феномена у вези са фазама развоја српске државности од XIV века до данас (зашто не и пре 14. века?).

Ауторка, наиме, оспорава државотворност српског народа аргументом да средњовековну српску државу није створио народ, већ истакнути појединци, да би потом изнела став појединих писаца да држава настаје тек у модерно доба, подразумевајући под државом политичку заједницу која је творевина „мање-више целог” народа, одн. нације. Поставља се питање, пре свега, какав је смисао релативизације мање-више целог – народа или нације? Не доводи ли то у питање основну тврдњу саме ауторке: има ли места таквим неодређеностима у једном (озбиљном) научном раду?

Ауторкино питање: зашто би Срби стварали државу ако су најстарији народ на Балкану, изазива, најблаже речено, чуђење, јер ако је то тако, зашто би државу у модерно доба стварали и народи са дужом државотворном традицијом од српске? Превалентна жеља да се по сваку цену оспори способност Срба за модерно правно мишљење, огледа се у усиљеном позивању на ставове истакнутих политичких и културних делатника, као што су нпр. Никола Пашић и Добрица Ћосић, премда је више него јасно да је реч о неупоредивим позицијама, при чему се Добрица Ћосићу узима за зло и оцена да је Србима национална слобода увек била изнад грађанске! Може ли ауторка или било ко други да замисли, рецимо, грађанске слободе у окупираној држави? Како би изгледала борба за одбрану окупатора, који је подарио и понеку грађанску слободу? Можда се мислило на отоманску окупацију када је Стамбол дао неке шире слободе конвертитима? Или пак на нацистичку окупацију Србије када је Недићева влада гарантовала неке грађанске слободе онима који не пружају отпор тој окупацији?

Сложену проблематику односа Срба према КиМ ауторка третира недопустиво поједностављено и изводи закључке да је за Србе „Косово значајно само као територија”. Нека ауторка каже Јеврејима да Јерусалим за њих има само територијални значај! Проблем је, ко то уопште жели да види, на сасвим супротној страни. Џонатан Свифт би рекао: Нико није толико слеп, као онај који неће да види.

У обрушавању на формулацију у чл. 1 Устава Србије из 2006, према коме је „Република Србија држава српског народа и свих грађана који у њој живе”, ауторка сугерише закључак, који је све осим логичног, да је „један део грађана који живе у Србији, и то

први, политички важнији део тих грађана”. Она при томе везник **и** истиче курзивом, пренебрегавајући да је реч о **саставном**, а не алтернативном или раставном **везнику**! Граматичко тумачење права, које ауторка предаје годинама студентима прве године Правног факултета у Београду, управо о томе говори.

Просто је невероватно до које мере правно образовану ауторку жеља да по сваку цену докаже своју неодрживу тезу, уводи у ризик исписивања крајње проблематичних реченица. Она, наиме, захтева да „већински етнички Срби” морају схватити и прихватити, да су припадници различитих мањина који имају држављанство Србије такође „Срби, и то ништа мање вредни Срби”. Оваква накарадна поставка, с једне стране, неодрживо подсећа на асимилаторске концепте *политичког народа* за какве се залагао нпр. Фрањо Туђман, а који су блиски и велико-националним концепцијама турског или бугарског „политичког народа”. С друге, а заправо исте стране, тешко је поверовати да би Мађарима, Румунима, Ромима, Албанцима и др. мањинама које живе у Србији било прихватљиво да на овакав надетнички начин постану интегрални део српског (политичког) народа. Овакво од ауторке предложено решење, нажалост, примењено је на аутохтоне Србе у многим како старијим, тако и новоствореним државама у окружењу, са крајњим ефектом потпуне или делимичне асимилације, уз часне изузетке.

Српски однос према средњовековној држави цара Душана Силног ауторка вредносно негативно дефинише као „регресивну идентификацију”, иако би, евентуално, могло бити речи о ретроактивном сагледавању вертикале историјског континуитета. Такође, за ауторкин систем вредности и појмовно терминолошки апарат којим се служи, карактеристична је изразито несавремена акцепција феномена мита у конституисању и развоју људских заједница.

Камо среће да је ауторка свој рад, који се протеже на двадесетак страница, почела да пише од шеснаесте странице и да је своја несумњиво релеватна запажања о проблемима са којима се суочава изграђивање институција правне државе у Србији развила до нивоа истински корисног доприноса. Овако, њен рад јесте користан, али превасходно као још један доказ колико је идеолошка пристрасност (једностраност, острашћеност) штетна за објективни научни приступ уопште, а посебно у случајевима суочавања са вишеструко сложеним историјским, правним, политичким и другим друштвеним појавама и процесима.

Ипак, можда је ауторка самим избором наслова дала свој допринос развоју научне мисли. Ауторка, наиме, тему скупа „Владавина права и правна држава у региону“ конкретизује само на Србе: „О препрекама

владавини права у Срба” (остављајући на овом месту по страни питање критеријума ко се све има сматрати Србином). Претпостављам да ће овакав допринос науци широко одјекнути и да ће многи научници из региона без одлагања прионути на посао, нпр. Албанци и Хрвати да пишу о препрекама владавини права код Албанаца, Хрвата..., али и ван региона, нпр. о препрекама владавини права код Јевреја, Немаца, Турака...

Опита запажања о историјском тренутку у коме живимо и деламо

Живимо у времену у коме се умно и објективно повукло пред агресијом страсти и субјективног гледања на прошлост, садашњост и будућност. Такво стање има за последицу, поред осталог, да се историја тумачи ван оквира времена у коме се тумачити мора, право се релативизује па и негира ванправним установама и појавама, идеологија и политика, уз ретке и драгоцене изузетке, постају „мецене” у науци, књижевности и уметности. Поруке из времена врхунаца грчке и кинеске античке филозофије да је најбоље наћи меру, одн. златну средину, су игнорисане. Мудрост више не лежи у равнотежи, тежњи ка објективности и врлини, а осећај за вредности којима је достојно тежити готово да је у потпуности исчезло. Данашња „мудрост” се састоји у прилагођавању „Мецени”, идеолошки, одн. политички, ради свих пратећих користи које прилагодљивост доноси. У таквим околностима и људи од науке, понекад можда и несвесно, подлегну „незгодним“ приликама времена у коме живе и раде. Неретко се у правној науци чини и термилошка конфузија, с циљем релативизације правних начела и установа изграђиваних и глчаних столећима, па и хиљадама година, а тада, како би, још тада, рекао Конфуције, све губи свој облик и онда се законска права у земљи неће остваривати. Историја казује да се овакво, жалосно, стање у праву јавља циклично. Сетимо се само Хесиода, који је у осмом веку пре нове ере записао: „Правду ће заменити песница. Градови ће падати под грабежом. И неће побеђивати ни онај који чува заклетву, ни правични, ни добри. Ускоро дрзнику и злотвору почаст ће се одавати. Где је сила тамо ће бити и право.”

У таквим условима, вели Халил Џубран, могуће је да „има убица који још нису пролили крв, лопова који нису ништа украли и лажова који су до сада говорили истину”. На једном међународном научном скупу, тек по формирању Хашког трибунала изнео сам теоријске разлоге због којих то тело не може да представља (прави) суд, суд права и правде. Дословно нико није оспорио моје аргументе, али један утицајни аутор из објективно најзначајније земље ЕУ, у знак протеста, напустио је скуп! То је слика савременог стања у правној науци. *Grosso*

modo, може се поуздано рећи да су препреке владавини права у свету такве да несумњиво утичу на регионе, народе, али и појединце. Ипак, поред несумњиво значајних објективних чинилаца, у крајњој линији, све почиње од појединаца који притиснути разноврсним ванправним чиниоцима, који на њих делују у већој или мањој мери, вољно или невољно, граде или уклањају многобројне препреке владавини права.

На крају, не треба сметнути с ума да Срби Правду, као најузвише-нији циљ права, дижу на највиши пиједестал: „Правда држи земљу и градове”, „Ни по бабу ни по стричевима, већ по правди Бога истинога”, „Боже правде“ је српска химна, зар не? У Кумранским рукописима, који су најближи изворном хришћанству, у Правилнику заједништва XIV (10) 12, стоји: Богу ћу рећи: Правдо моја.